

SISSEJUHATUS: MIS ON KESTLIK JA KVALITEETNE ELUKESKKOND?

Elukeskkond hõlmab nii looduskeskkonda kui ka inimese loodud ja kujundatud keskkonda. Hea elukeskkond on kvaliteetne ja kestlik. Mida kestlik ja kvaliteetne elukeskkond täpsemalt tähendab, võib olla erinevates piirkondades erinev ja ajas muutuda, sõltudes looduskeskkonna seisundist ja kohalike inimeste vajadustest ja ootustest. Kestliku ja kvaliteetse elukeskkonna omadusi teades ja nendega arvestades saab langetada elukeskkonda positiivselt mõjutavaid otsuseid.

Kestliku ja kvaliteetse elukeskkonna definitsioon

Kestlik ja kvaliteetne elukeskkond on multifunktsionaalne, turvaline, võrdseid võimalusi pakkuv, kergesti ligipääsetav, ressursse säästev ja majandustegevuse kestlikku arengut soodustav, neutraalse või positiivse keskkonnamõjuga, sh kliima- ja elurikkuse eesmäärke toetav, pärandit väärtustav, esteetiliselt meeldiv ja kuuluvustunde teket soodustav.

Need üheksa keskset teemat aitavad siduda kvaliteetse planeerimise kestlikkuse aspektidega. Definitsioon tugineb nii rahvusvaheliste ja kodumaiste dokumentide, strateegiate ja parimate praktikate analüüsile kui fookusgrupi intervjuude, valideerimisringide ja testimiste tulemustele ning kestliku ja kvaliteetse ruumi planeerimise tööriistakasti projekti tööühma ekspert-hinnangule.

Käesolev lühijuhend koondab üheksa keskse teema kirjeldused ja eesmärgid. Põhjalikuma käsitluse, sh **suunavad kontrollküsimused, tööriistad ja juhendid koos näidetega ning alusdokumendid**, millest antud teema kontekstis planeerimisel lähtuda, leiate **Tööriistakasti platvormilt**.

I: MULTIFUNKTSIONAALNE

Definitsioon: Multifunktsionaalsus tähendab maakasutuse mitmeotstarbelisust, mis võimaldab kodukoha läheduses pakkuda sotsiaalseid ja äriteenuseid, tagab võimalikult paljude ökosüsteemi teenuste toimimise ning pakub vaba aja veetmise võimalust (sh vabas õhus). Oluline on ka töökohtade olemasolu kodukoha läheduses. Head lahendust saab vastavalt muutuvatele ühiskondlikele, looduslikele ja majanduslikele tingimustele lihtsasti ja ressursse säästvalt kohandada.

Eesmärk: Mõeldes läbi planeeringulahendust, peab kavandatav maakasutus olema mitmeotstarbeline ja arvestama erinevate teenuste kättesaadavusega kodukoha läheduses jalutuskäigu või rattasõidu raadiuses (vt ka [ligipääsetavus](#)), kui kasutajate hulk seda võimaldab. Igas planeeringus tuleb arvestada võimalikult paljude ökosüsteemi teenuste toetamisega. Samuti peab planeeringutes toetama kohandatava ja tulevikukindla taristu ja hoonete ning innovatsiooni soodustava keskkonna arendamist.

Tööriistakasti platvormilt leiate multifunktsionaalsusega seotud [kontrollküsimused](#), [seotud dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

II: TURVALINE

Definitsioon: Turvalisus tähendab igapäevast toimepidevate elutähtsate teenustega varustatust ja hädaabiteenuste kättesaadavust, samuti kriisivalmidust (avalike varjumiskohtade olemasolu, sireenide võrgustik, ohust teavitavad avalikud ekraanid), avaliku ruumi turvalisust (kaitse kuritegevuse vastu), liiklusohutust ja keskkonnaohutust.

Eesmärk: Arvestada nii maa- ja ruumikasutuse kavandamisel kui ka ruumiloomes laiemalt erinevate kasutajagruppide vajadustega turvalisust ja ohutust tagavate meetmete, elutähtsate teenuste toimepidevuse ning turvatunnet suurendavate ruumilahenduste järele, mis suurendavad usaldust avalikus ruumis viibimise vastu ja vähendavad süütevõtte riskide.

Tööriistakasti platvormilt leiate turvalisusega seotud [kontrollküsimused](#), [seotud dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

III: VÕRDSEID VÕIMALUSI PAKKUV

Definitsioon: Elukeskkond on võrdseid võimalusi pakkuv, kui ruumi kujundamisel ja teenuste kättesaadavuse tagamisel on arvestatud vanuseliselt, sooliselt, kultuuriliselt, füüsiliselt võimekuselt, majanduslikult kindlustatuselt erinevate elanike vajadustega. Teenuste kättesaadavus hõlmab ligipääsu energiale, veele ja kanalisatsioonile, eluasemetele, digiteenustele, töökohtadele, haridusasutustele, arstiabile jm.

Eesmärk: Kavandatav maa- ja ruumikasutus arvestab erinevate kasutajarühmade vajadustega. Kättesaadavad on energiavarustus, vesi ja kanalisatsioon, eluasemed, digiteenused, töökohad, haridus- ja meditsiinasutused.

Tööriistakasti platvormilt leiate võrdseid võimalusi pakkuva teemaga seotud [kontrollküsimused](#), [dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

IV: LIGIPÄÄSETAV

Definitsioon: Ligipääsetavus kirjeldab inimeste võimalust jõuda vajalike teenuste, ressursside, ruumide ja teabeni sõltumata füüsilistest, sotsiaalsetest, majanduslikest või geograafilistest piirangutest. Ligipääsetavus on seega oluline kestliku ja kaasava ühiskonna osa, mis toetab kõigi inimeste võrdseid võimalusi ja elukvaliteeti. Ruumilise planeerimise kontekstis räägime eelkõige ruumilisest ligipääsetavusest ehk võimalusest jõuda oluliste sihtkohtadeni (nt koolid, haiglad, töökoht) ilma ülemäärase aja- või ressursikuluta.

Eesmärk: Muuta linnaline keskkond selliseks, et võimalikult paljud kohaliku tasandi teenused on ligipääsetavad jalgsi ja/või rattaga (eelduseks on ratta- ja kõnniteede aastaringne kasutatavus). Töökohtadeni ja ülelinnaliste teenusteni (töökohad, meditsiin, mugavusteenused) jõudmine ühistranspordiga on autoga võrreldes konkurentsivõimelise ajakuluga. Maapiirkonnas on päeva planeerides võimalik baasteenuseid (arstiabi, kaupluse külastus) tarbida ühe päeva jooksul. Tänavavõrk arvestab võrdselt kõiki liikumisviise (jalgsi, ratta, ühistranspordi ja autoga).

Seejuures ei tohiks ühe liikumisviisi mugavuse paranemine tulla teise liikumisviisi ärajäämise arvelt (nt kolme sõidurada ei saa planeerida kõnnitee arvelt). Külgnevast sõidukite kiirusest ja koormusest tulenevad lahendused, st mida kiirem ning suurem on liikluskoormus, seda turvalisem peab olema kõnni- ja rattateede lahendus. Kiiruste alandamise kaudu on võimalik lahendada ristlõige kompaktsemalt.

Kestliku planeerimise seisukohalt on oluline suurendada **aktiivseid liikumisviise** (jalgsi ja rattaga) ning **ühistranspordi kättesaadavust**.

Tööriistakasti platvormilt leiate ligipääsetavusega seotud [kontrollküsimused](#), [dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

V: POSITIIVSE KESKKONNAMÕJUGA

Definitsioon: Positiivse või neutraalse keskkonnamõjuga, sh kliima- ja elurikkuse eesmärgede toetavas planeeringus eelistatakse kliimakindlaid ja kliimamuutusi leevendavaid või vähemalt mitte süvendavaid lahendusi, millel puudub märkimisväärne negatiivne keskkonnamõju (materjalikulu, elurikkuse kahjustamine, õhu-, pinnase ja/või vee reostus). Selline keskkonnamõju on eelkõige tagatud sidusa ja ligipääsetava rohevõrgustiku olemasolu, puutumatu loodusala säilitamise ning maakasutuse mitmekesistamise kaudu, kuid seda toetavad ka teised elemendid, nt säästlike liikumisviiside ja taastuvenergia eelistamine, elamute energiakasutuse ja -kulu vähendamine ning ringmajanduse soodustamine.

Eesmärk: Eelistada maa- ja ruumikasutuse kavandamisel ning ruumiloomes kliimakindlaid ja kliimamuutusi leevendavaid mitmekesiseid ruumilahendusi. Positiivse keskkonnamõju tagab eelkõige tasakaalustava sidusa ökosüsteemi teenuseid pakkuva rohevõrgustiku toimimine, looduse säilitamine ja taastamine koostoimes muu maakasutusega, ning elukeskkonda toetavad tervislikud liikumisviisid, piirkondlik taastuvenergia, energiasäästlikkus ja ringmajandus.

Tööriistakasti platvormilt leiate neutraalse või positiivse keskkonnamõjuga seotud [kontrollküsimused](#), [dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

VI: PÄRANDIT VÄÄRTUSTAV

Definitsioon: Pärandit väärtustav planeeringulahendus sisaldab ehituspärandi, sh ajalooliste linnasüdamete ja maa-asulate eelisjärjekorras kasutuses hoidmist ja jätkusuutlikku arendamist ning ehituspärandist tõukuva positiivse kohakuvandi kui konkurentsieelise kasutamist. Muinsuskaitsereeglite ja kohandatavuse vahel leitakse kompromiss, väärtuslike maastikke säilitatakse.

Eesmärk: Arvestada planeeringulahendustes ja ruumiloomes ehitus- ja kultuuripärandiga, eelistada uusehitamisele ehituspärandi kasutuses hoidmist, paindlikku kohandamist ja kestlikku arendamist. Hoida ja edendada positiivset kohakuvandit kujundava konkurentsieelise miljööväärtusi ning väärtuslike maastikke.

Tööriistakasti platvormilt leiate pärandi väärtustamisega seotud [kontrollküsimused](#), [seotud dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

VII: RESSURSE SÄÄSTEV

Definitsioon: Kestlikku ja kvaliteetset elukeskkonda toetav planeerimislahendus on nii sotsiaalseid kui looduslikke ressursse säästev ja kestlikku majandusarengut toetav. Ressursisäästlikkus on ringmajanduse põhimõtetega kooskõlas olev lähenemine, mis tähtsustab ressursside (nt maa ja olemasoleva taristu) taaskasutamist ning eelistab uute ressursside kasutuselevõtul võimalikult kohandatavaid energia- ja materjalisäästlikke lahendusi.

Eesmärk: Ajalooliselt on Eestile olnud iseloomulik ressursimahukas hajaasustus. Kaasnevat ressursside ebaühtlast jaotust on süvendanud linnastumise ja valglinnastumise ning rahvastiku kahanemise suundumused. Ka paljud viimastel aastakümnetel planeeritud asulad on hõredalt asustatud ja monofunktsionaalsed, mis on soodustanud pendelrände vajadust ja autostumist. Neil protsessidel on negatiivne mõju nii keskkonnale kui inimeste toimetulekule ja elukvaliteedile laiemalt.

Ressursisäästlik kestliku elukeskkonna planeerimine hõlmab uue maa kasutuselevõtmise vältimist ning asustuse tihendamist hajaasustuse ja valglinnastumise soodustamise asemel, olemasolevate hoonete renoveerimise ja mitmeotstarbelise kasutamise eelistamist uute hoonete rajamisele ning looduspõhiste lahenduste eelistamist ressursimahukamatele tehnoloogilistele lahendustele.

Tööriistakasti platvormilt leiate ressursisäästliku planeerimisega seotud [kontrollküsimused](#), [dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

VIII: ESTEETILISELT MEELDIV

Definitsioon: Ruumiline kooskõla, sobiva mõõtkava tajumine ja tundlik materjalikasutus avaldavad otsest positiivset mõju meie elukvaliteedile. Hea ruumilahendus on **esteetiline**, pakkudes valdavale osale kasutajatest ilu, naudingut ja rahulolu kogemust ning inspiratsiooni. Esteetika saavutatakse tundliku kavandamise ja asjatundliku ehitamise abil. Ühiskonna vaates on eriti oluline avaliku ruumi ja sellega kontaktis olevate ruumiosade esteetika.

Eesmärk: Arvestada nii maa- ja ruumikasutuse kavandamisel kui ka ruumiloomes laiemalt vajadusega kultuuritundliku esteetiliselt nauditava ruumilahenduse järele, kus tundliku kavandamise ja asjatundlikku ehitamise abil saavutatav ruumiline kooskõla, sobiva mõõtkava tajumine ja tundlik materjalikasutus avaldavad positiivset mõju meie elukvaliteedile.

Tööriistakasti platvormilt leiate esteetilise meeldivusega seotud [kontrollküsimused](#), [dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

IX: KUULUVUSTUNNET TEKITAV

Definitsioon: Hea planeeringulahendus tekitab kuuluvustunnet. See tähendab planeeringuala iseloomulike joonte rõhutamist, ruumilahenduse kaudu erinevate elanike rühmade omavahelise sidususe soosimist, ruumilise eraldatuse vähendamist ja ligipääsetavuse soodustamist. Võtmenäitajaks on funktsionaalne avalik ruum (kooskäimiskohad väli- ja siseruumides), kuid kuuluvustunnet loovad ka nt rahvakultuurilised elemendid rajatistel (seelikutriibuga bussipeatused Muhus, seelikutriibuga pingikatted lennujaamas). Pärilise uue ruumilahenduse kujundamist kirjeldatakse kohaloomena. Ühtekuuluvustunnet soodustab koosloomel põhinev ruumilise planeerimise protsess, mille käigus luuakse uusi püsivaid ja sotsiaalseid väärtusi.

Eesmärk: Ruumilise planeerimise üheks eesmärgiks on luua kuuluvustunnet soodustavaid eripäraseid paiku, mis tugevdavad identiteeti ja pakuvad sotsialiseerumis- ning suhtlusvõimalusi.

Tööriistakasti platvormilt leiate kuuluvustundega seotud [kontrollküsimused](#), [dokumendid](#), [tööriistad](#) ja [juhendid](#).

Kestliku ja kvaliteetse ruumi planeerimise tööriistakasti koostasid Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse (SEI Tallinna), Hendrikson DGE ja Liikuvusagentuuri eksperdid Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi tellimusel (2023-2024).

